

‘Ik wil van geslacht veranderen’

Volgens recente cijfers van onder meer het Sociaal Cultureel Planbureau zou 0,4% van de Nederlandse bevolking ontevreden zijn met het eigen lichaam en deze met behulp van hormonen en/of operaties willen aanpassen. Circa 4% van de Nederlanders voelt zich niet eenduidig man of vrouw. Bij mensen met autisme liggen deze percentages waarschijnlijk veel hoger.

Dr. Annelou de Vries is kinder- en jeugdpsychiater en werkzaam bij het Kennis- en Zorgcentrum voor Genderdysforie van het VU Medisch Centrum te Amsterdam. Ik ging met haar en Anna van der Miesen, arts-onderzoeker en promovendus bij hetzelfde centrum, in gesprek over autisme en genderdysforie en/of gendervariantie. Mensen met genderdysforie voelen dat hun geboortegeslacht niet past bij het geslacht dat zij ervaren en (willen) uiten. Ook sprak ik met dr. Jeroen Dewinter, klinisch psycholoog bij GGZ Eindhoven en

onderzoeker bij Tranzo, Tilburg University. Hij werkt met jongeren met vragen rondom gender en/of seksualiteit. Tenslotte waren Erica (pseudoniem) en Sascha, twee mensen met autisme en genderdysforie, bereid hun persoonlijke verhaal met me te delen.

Zorgvuldige diagnostiek

‘Circa 10% van alle jongeren met genderdysforie die we in ons centrum zien, heeft ook een autismediagnose,’ vertelt Annelou de Vries.

Genderdysforie (vroeger: genderidentiteitsstoornis) is de medische diagnose voor personen bij wie er een verschil bestaat tussen de genderidentiteit (het gevoel een man of een vrouw te zijn) en het geboortegeslacht. Mensen met genderdysforie willen zich niet alleen gedragen als het andere geslacht en zo aangesproken worden (genderrol of genderexpressie), maar meestal ook hun lichamelijke kenmerken veranderen met behulp van hormonen en/of operaties.

Gendervariantie of gender non-conformiteit is de term om aan te geven dat de manier waarop iemand zich gedraagt (bijv. kleding, make-up, voorkeur voor spelletjes of hobby's) niet past bij wat volgens de culturele normen ‘hoort’ bij een (stereotiepe) man of vrouw. Bijvoorbeeld een man die een jurk draagt, zonder de wens een vrouw te willen zijn.

nose is dan ook geen reden om mensen uit te sluiten van een traject bij onze genderkliniek.’

Jeroen Dewinter benadrukt eveneens het belang van zorgvuldige diagnostiek. Zijn cliënten hebben regelmatig vragen die te maken hebben met man of vrouw zijn, mannelijkheid en vrouwelijkheid, op mannen of op vrouwen vallen. Dewinter: ‘Voor sommige jongens met autisme is de overgang naar de puberteit lastig. Ze zijn niet blij met hun lijf, of er gebeuren nieuwe, vreemde dingen zoals een eerste natte droom. Uitspraken als: ‘Ik wil geen erecties, en zou liever een meisje zijn,’ of: ‘Als vrouw is het veel makkelijker om contact te maken,’ kunnen een signaal zijn van genderdysforie, maar soms spelen andere dilemma's, zoals wennen aan verandering of erbij willen horen. Ook vragen of twijfels rond aantrekking tot jongens en/of meisjes kunnen aan het denken zetten over gender. Ik probeer samen met degene met autisme te onderzoeken wat er aan de hand is en hoe iemand met veranderingen, wensen en frustraties kan omgaan. En soms voelt iemand met autisme zich echt diep ongelukkig met zijn of haar lichaam. Dan verwijs ik door naar een genderteam om goed in te schatten welke behandeling mogelijk en nodig is.’

Obsessie

Erica (33, Asperger) voelde zich van jongs af aan anders dan andere kinderen. Erica's geboortegeslacht is ‘jongen’. ‘Als kind had ik een ongenueanceerd beeld van gender,’ vertelt ze. ‘Bepaalde dingen, zoals lang haar, waren ‘voor meisjes’, en die meed ik bewust. Toen ik rond het einde van de basisschool ontdekte dat jongens in heavy metalbands lang haar droegen, zag ik ineens dat jongens dus ook lang haar konden hebben. Dat sprak me enorm aan, en dus liet ik mijn haar groeien. Ik had wellicht nog meer van mijn vrouwelijkheid eerder kunnen omarmen, als ik niet bang zou zijn geweest om als homo te worden gezien. Dat leek me echt verschrikkelijk. Homoseksueel zijn stond voor uitsluiting, voor ‘minder’ zijn, geen ‘echte jongen’ zijn. Uiteindelijk was ik obsessief bezig met de vraag of ik homo was of niet.’

‘Ik was obsessief bezig met de vraag of ik homo was’

Anna van der Miesen onderzoekt of het omgekeerde ook het geval is. Komt er onder jongeren en volwassenen met ASS meer genderdysforie en/of gendervariantie voor? Uit haar onderzoek bleek dat jongeren met autisme (11-18 jaar) die worden verwezen naar het dr. Leo Kannerhuis, 2 tot 4 keer zo vaak de wens hebben om van het andere geslacht te zijn dan leeftijdgenoten zonder autisme. Ook vertonen mensen met autisme vaker gender non-conform gedrag. Ook uit gegevens van het Nederlands Autisme Register blijkt dat mensen met autisme relatief vaak worstelen met hun genderidentiteit (zie kader).

De Vries: ‘Het is belangrijk om de vragen en problemen van mensen met autisme rondom gender serieus te nemen. Mensen met autisme kunnen hier, net als mensen zonder autisme, enorm mee worstelen. Wel zijn we extra voorzichtig en besteden we extra veel tijd aan de diagnostiek. Een vraag van iemand met autisme om van geslacht te willen veranderen, blijkt soms voor heel iets anders te staan. Natuurlijk zijn er ook mensen met autisme bij wie echt sprake blijkt te zijn van genderdysforie. Het hebben van een autismediag-

Tot ik op mijn 23e op internet iets las over *gender identity disorder*. Daar herkende ik mezelf in. Toen ik voor het eerst hardop zei ‘ik ben een meisje’, voelde dat als helemaal kloppend. Tegelijkertijd was het een drama, want dan was ik in het verkeerde lichaam geboren. Daarna heb ik zeven jaar lang geprobeerd deze gevoelens te onderdrukken. Dat lukte slecht, ik ging er juist steeds obsessiever over nadenken. Het was een soort bezetenheid. Ik bleef me maar afvragen hoe het zou zijn om een meisje te zijn. Uiteindelijk beheerste het al mijn gedachten en al mijn tijd. Ik kwam tot niks meer.’

‘Mensen met autisme zijn vaker op een obsessieve manier met hun gender bezig,’ zegt Annelou de Vries. ‘Het is belangrijk om goed uit te zoeken of deze gedachten horen bij een autistische obsessie of dwangmatig denken, of dat er werkelijk de wens achter schuilgaat van geslacht te veranderen door bijvoorbeeld een operatie. Bij men-

‘Ik vroeg me voortdurend af wat er mis was met mij’

sen met genderdysforie zonder autisme is het gevoel ‘in het verkeerde lichaam te zitten’ vaak al als klein kind aanwezig. Bij mensen met autisme hoor ik vaker dat dit gevoel pas in de puberteit ontstaat, en een onderdeel vormt van een algemeen gevoel van je ongelukkig voelen.’

Onomkeerbaar

Sascha (27, PDD-NOS): ‘Ik vroeg me voortdurend af wat er mis was met mij. Als kind had ik last van woede-aanvallen en was ik agressief. Op mijn 15e kreeg ik de diagnose PDD-NOS. Toen dacht ik dat dat mijn anders-zijn verklaarde. Ik was obsessief bezig met proberen normaal te zijn en me zo sociaal mogelijk te gedragen. Zeker van meisjes wordt dat ook verwacht. Ik was al die tijd aan het overcompenseren, in plaats van mezelf te zijn. Op mijn 25e was ik nog steeds niet die grote sterke man, waarvan ik altijd dacht dat ik dat als volwassene zou worden. Toen besepte ik dat er echt iets niet klopte. En dat ik daar iets aan moest doen. Toen heb ik me aangemeld bij het genderteam.’

De Vries: ‘Bij mensen met autisme en genderdysforie zijn we extra voorzichtig voor we starten met een behandeling met hormonen of operaties. Dit soort behandelingen zijn erg ingrijpend en onomkeerbaar. Dus dan wil je het wel heel zeker weten. Dat geldt voor al onze patiënten, maar bij mensen met autisme is het extra complex. Het voortraject duurt langer, en we wachten meestal langer voor we met hormonen starten.’

AutiRoze organiseert op 11 februari 2017 een bijeenkomst in Utrecht, speciaal gericht op mensen met autisme en gendervariantie of -dysforie (transgenders). Meer informatie via AutiRoze.nl.

Sascha: ‘Volgens mij is wachten met hormonen geven soms gevaarlijker dan niet wachten. Toen ik de stap naar de hulpverlening zette, kwam ik eerst op een wachtlijst terecht. Die periode was vreselijk. Voor mij hoefde het leven toen niet meer. En toen ik eindelijk met het gendertraject kon beginnen, duurde het nog een hele tijd voor ik met hormonen kon starten. Al die tijd zag ik mezelf al als man, maar mijn omgeving behandelde me nog als een vrouw, omdat mijn lichaam er nog zo uitzag. Dat is erg confronterend. Sinds ik met hormonen ben begonnen, voel ik me voor het eerst in mijn leven gelukkig.’

Méér mogelijkheden

Erica: ‘Op mijn 31e was voor mij de maat vol. Het verlangen om als vrouw te gaan leven, begon me steeds meer te beheersen. Ik zag in dat als ik geen stappen zou zetten, dit mijn functioneren volledig in de weg zou gaan staan. Ik ben toen gericht hulp gaan zoeken voor mijn genderdysforie. Zo’n halfjaar daarna nam ik het besluit om gewoon als vrouw te gaan leven, nog voordat ik wist dat ik met hormonen wilde en mocht beginnen. Ik wilde zien of leven als vrouw mijn totale onbehagen zou wegnemen. Ik ben blij dat ik een tijdje met deze nieuwe vrijheid heb geleefd. Nu kan ik met grotere zekerheid aan die hormonen beginnen.’

De Vries: ‘Mensen met autisme denken soms erg zwart-wit. Dan zie je als enige optie om totaal van geslacht te veranderen. Maar er zijn veel

‘Soms blijven mensen worstelen met hun identiteit’

meer mogelijkheden. Ook hebben mensen met autisme vaak problemen met hun verbeelding. Zij kunnen zich moeilijk een beeld vormen van wat een verandering zou betekenen, hoe ze er in de toekomst bijvoorbeeld uit zouden komen te zien. Of ze stellen zich iets voor wat niet realistisch is. Wij proberen dan om teleurstellingen te voorkomen.

Er is nog nauwelijks kennis over de behandeling van genderdysforie bij autisme. We weten nog niks over de gevolgen van een behandeling. Sommige mensen met autisme worden er echt mee geholpen. Maar er zijn ook mensen die achteraf spijt hebben. Mijn indruk is bovendien dat mensen met autisme, meer dan andere mensen, ook na een geslachtsverandering blijven worstelen met identiteitsvragen. Ze blijven voortdurend twijfelen over wie ze zijn.’

Weinig kennis

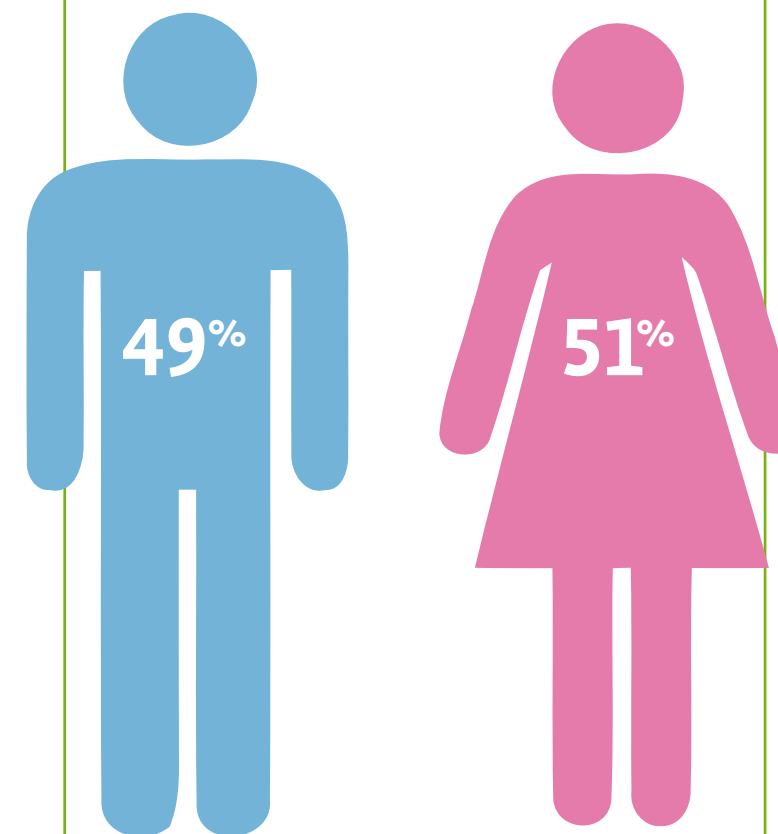
Erica: ‘Ik ben nog aan het ontdekken wie ik werkelijk ben. Als je als kind of jongere nooit jezelf hebt kunnen zijn, is dat niet vanzelfsprekend. In het begin had ik stereotiepe beelden over mannen en vrouwen in mijn hoofd. Nu staat, behalve mijn naam, alles open.’

Sascha: ‘Ik heb altijd geweten dat ik geen vrouw ben. Nadat mijn lichaam door de hormonen is veranderd, heb ik er nooit meer problemen mee gehad om te worden gezien en geaccepteerd als (trans) man. Mijn autisme wordt veel minder geaccepteerd door mijn omgeving. Dat is immers niet aan de buitenkant te zien.’

De Vries: ‘De meeste autismehulpverleners hebben geen kennis over genderdysforie of gendervariantie. Terwijl deze combinatie vaker voor blijkt te komen dan je misschien zou denken. Dus juist autismehulpverleners zouden zich meer in dit onderwerp moeten verdiepen. Het zou goed zijn als een groot deel van het voortraject, het bespreekbaar maken van het onderwerp en het uitzoeken wat er eventueel onder zit, al bij de eigen hulpverlener van iemand met autisme, in zijn of haar eigen buurt, zou kunnen plaatsvinden.’ •

Cijfers over geboortegeslacht en gender bij mensen met autisme

Geboortegeslacht:

Gender:

- 92% voelt zich man
- 3% voelt zich deels man, deels vrouw
- 0,5% voelt zich vrouw
- 5% voelt zich anders of weet dit nog niet precies

Gender:

- 78% voelt zich vrouw
- 9% voelt zich deels man, deels vrouw
- 1% voelt zich man
- 10% voelt zich anders of weet dit nog niet precies

Bron: Nederlands Autisme Register (NAR), meting 2015, gegevens over 701 deelnemers.